

Case Buitengebied

Versterken van de basisnatuurkwaliteit in het Vlaamse cultuurlandschap

Het cultuurlandschap beslaat ruim de helft van de oppervlakte van Vlaanderen, maar de ecologische kwaliteit van dit gebied staat onder zware druk. Dit heeft geleid tot een afname van kleinschalige landschapselementen, zoals houtkanten en soortenrijke graslanden. Daarnaast spelen externe milieudrukken zoals de stikstofdepositie, het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en een verstoorde waterhuishouding een rol in de huidige staat van de biodiversiteit.

Toestand van de Vlaamse glanshavergraslanden

De soortenrijke glanshavergraslanden (habitat 6510) verkeren in Vlaanderen momenteel in een zeer ongunstige staat van instandhouding. Slechts 29% van de totale oppervlakte bevindt zich in een lokaal goede toestand. Binnen het Natura 2000-netwerk (SBZ-H) ligt dit percentage met 38% hoger, wat de positieve impact van gericht beheer aantoont. Aangezien bijna 80% van dit habitatype buiten deze beschermde zones ligt, is de verdere uitrol van ondersteunende maatregelen aangewezen.

Bovendien geniet ongeveer 28% van de oppervlakte (ca. 530 ha) geen generieke wettelijke bescherming tegen vegetatiewijzigingen omdat deze in gewone agrarische bestemmingsgebieden ligt. De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn de dominantie van een beperkt aantal soorten (vaak algemene grassoorten), een gebrek aan de typische sleutelsoorten en eutrofiëring. Wegbermen en andere bermen langs transportinfrastructuur zijn voor deze graslanden vaak een laatste strohalm. Hun ligging maakt ze door de aanhoudende verstoring vanuit aangrenzende transportactiviteiten evenwel minder geschikt als leefgebied voor fauna.

Evolutie van soorten in het open landschap

Verschillende karakteristieke soorten van het cultuurlandschap kennen een significante achteruitgang en blijven ver onder hun populatiedoelen. Kwartelkoning bevindt zich op een dieptepunt met gemiddeld slechts zes territoria in de periode 2019-2024, wat neerkomt op een tekort van 94% ten opzichte van de doelstelling. Ook voor soorten zoals het paapje is een aanzienlijk deel van de habitatwaardige glanshavergraslanden ongeschikt geworden door versnippering.

Bij de bunzing zien we een dalende trend in de populatie, ondanks een nog gunstig verspreidingsareaal. Factoren zoals versnippering en incidentele sterfte door verkeer en onbedoelde

vergiftiging spelen hierbij een rol. Deze trends benadrukken het belang van een samenhangend groenblauw netwerk doorheen het buitengebied.

Gevolg van verschillende milieudrukken en beleidsmatige respons

De kern van de problematiek ligt in het verlies aan structuurrijke habitats en de afnemende voedselbeschikbaarheid. Vlaanderen is een van de meest versnipperde regio's van Europa, wat herkolonisatie bemoeilijkt en leidt tot genetische erosie. Daarnaast zorgen verschillende milieudrukken voor een aanhoudende druk op de biodiversiteit.

Nood aan een hogere basisnatuurkwaliteit

Een duurzaam herstel van soorten en habitats in het cultuurlandschap vergt een structurele verhoging van de basisnatuurkwaliteit over het volledige grondgebied. Daarom worden volgende maatregelen aanbevolen:

- **Realisatie van robuuste natuurkernen:** Het creëren van grote, samenhangende natuurgehelen verhoogt de veerkracht tegen milieudrukken en klimaatverandering. De basiscontouren daarvan zijn al lange tijd vastgelegd maar de invulling van het Natura 2000 netwerk en het Vlaamse Ecologische Netwerk is nog steeds te versnipperd.
- **Transversale milieumaatregelen:** Er is nood aan een stelselmatige vermindering van milieudrukken zoals bemesting, pesticidgebruik en verdroging, zowel binnen als buiten de beschermde zones.
- **Versterking van het netwerk:** Het uitbreiden van het SBZ-H-netwerk voor weinig dynamische habitats zoals de glanshavergraslanden is urgent.
- **Wettelijke bescherming:** Een generieke bescherming voor alle habitattypen, inclusief historisch permanente graslanden in agrarisch gebied, is essentieel om verdere achteruitgang te stoppen.

Het bereiken van een gunstige staat van instandhouding voor de natuur in het Vlaamse cultuurlandschap vraagt om een voortgezette en gecoördineerde inzet van alle beleidsinstrumenten. Investerings via de Blue Deal en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) vormen hierbij een essentieel fundament om de waterhuishouding te optimaliseren en de milieudrukken stelselmatig te verlagen.

Beeld: Vildaphoto
